

Morten Riis & Paw H. Amdisen:

Den nye verdens(u)orden

En samtale med Lars Erslev Andersen
om globalisering, terror og
islamisk fundamentalisme

Lars Erslev Andersen du er uddannet idehistoriker, har – under inspiration af Jacques Derrida og dekonstruktivismen – skrevet speciale om Platon og Søren Kierkegaard, men de sidste mange år har du beskæftiget dig med mellemøsten som samtidshistorisk problemfelt. For tiden er du ansat som lektor på Center for Mellemøststudier på Syddansk Universitet, og bliver i den forbindelse ofte – som ekspert på området – adspurgt af danske nyhedsmedier og andre, som ønsker at vide mere om den aktuelle situation i mellemøsten.

Til at begynde med kunne vi godt tænke os at få dig til at skitsere de historiske forudsætninger for opkomsten af islamisk-fundamentalistiske bevægelser i den arabiske verden.

Indenfor alle tre store bogreligioner, altså kristendommen, jødedommen og islam, kan vi se en form for fun-

damentalisme eller fundamentalistisk forståelse udvikle sig. Ordet stammer fra en amerikansk sammenhæng, hvor man i begyndelsen af 1900-tallet så en række amerikanske kristne udgive nogle bøger, som hed noget med *The Fundamentals, A Testimony to Truth* (George Marsden m. fl.). Disse bøger videregav en opfattelse af, at den moderne videnskab, moderniteten m.m. eroderede grundlaget for den kristne tro. Derfor måtte man tilbage og den hellige skrift læses bogstaveligt. Det kom til at hedde kristen fundamentalisme, og den samme bevægelse ser man indenfor jødedommen, og man ser den indenfor islam, selvom der her ellers er en lang tradition, der går helt tilbage til middelalderen, for at tænke i reformbegreber. Man kan altså sige, at der kommer en udvikling indenfor islam i begyndelsen af sidste århundrede, som er kendetegnet ved, at der sker en politisering af religionen.

Egypten er i starten af det 20. århundrede det mest moderniserede land i Mellemøsten, og herfra udvikler den islamiske fundamentalisme sig med forestillingen om, at man har en korruperet, videnskabeliggjort religionsforståelse, der er ude af trit med de basale kilder. Meget enkelt er min pointe den, at fundamentalisme og modernitet er to sider af samme sag. Og for nu at sige det endnu tydeligere, så er fundamentalisme og sekularitet to sider af samme sag. Sekularisering, forstået som adskillelse af det politiske og det religiøse, åbner et felt, hvor religionen kan blive politisk. Et meget modernistisk træk ved fundamentalismen er tillige, at de fundamentalistiske bevægelser bliver massebevægelser, der appellerer til hin enkelte: "Meld dig ind her, så får du sandheden". De baserer sig således på det personlige valg. Man har valgmuligheder, man kan selv vælge sin identitet osv., hvilket også forekommer mig at være et relativt moderne træk.

Hvis vi går mere konkret til værks i mellemøsten og stadig holder fokus på Egypten, hvordan kan det så gå til, at en sådan bevægelse – en sådan "indremissionsk", islamisk bevægelse – kan få udbredelse og vinde politisk betydning? Jeg tror, det hænger sammen med det forhold, at man i det egyptiske samfund får nogle meget store polariseringer, samtidig med at man har meget begrænsede muligheder for politisk deltagelse. I takt med at man bliver mere bevidst om sig

selv som egypter, bliver man mere bevidst om, at det er udlandet, der styrer én, at magthaverne i Kairo bare er forrædere osv. Når islamisterne i Egypten og senere hen i andre lande i mellemøsten vinder udbredelse, så er det fordi de kommer til at fremstå som et alternativ til det eksisterende. Et alternativ der har at gøre med ens egen tradition, og som også er et opgør med den import af ideologi, som man ser. Og så er det ofte den opposition, der er bedst organiseret. Det så man under den iranske revolution – hvorfor blev det netop en islamisk revolution? Det gjorde det fordi Ayatollah Khomeini og hans folk havde langt den bedste organisering omkring moskeerne med et apparat, der gik langt tilbage. Det samme ser man i Algeriet, hvor organiseringen igen sker omkring moskee-miljøet, fordi politiske partier her i lang tid var forbudte. Der er altså ikke rigtig mulighed for at organisere politiske platforme andre steder, og her byder moskee-miljøet sig så til. Man har set det i Egypten, Algeriet, Iran og i dag ser man det i meget høj grad i Saudi-Arabien, hvor den tankegang, som fx Usama bin Ladin står for, repræsenterer en mainstream-politisk oppositionsdannelse omkring de unge sheiker i det saudi-arabiske moskeemiljø.

Den franske filosof og sociolog Baudrillard har i forlængelse af 11. september skrevet en bog, der hedder L'esprit du terrorisme¹, hvor han bl.a. påpeger, at den nye form

for altødelæggende terrorisme, kan ses som en helt logisk konsekvens af den aktuelle globalisering, der primært foregår på vestlige betingelser, eller som formuleringen lyder hos ham selv: "En universel allergi overfor at etablere den endegyldige orden". Hvad er din holdning til spørgsmålet om en direkte sammenhæng mellem globalisering og terrorisme?

Det er jo klart, at der er en sammenhæng. Der mener jeg, at Baudrillard har ret. Og jeg tror også, at Baudrillard har ret i at sige, at terrorismen er en modstand mod en eller anden form for orden. Der hvor jeg kunne forestille mig, at jeg er uenig med Baudrillard er i spørgsmålet om, at der skulle eksistere en endegyldig orden, symboliseret ved Vesten, som man skal se terrorismen i naturlig forlængelse af. Det man jo lige præcist har set efter den kolde krigs ophør er, at der netop aldrig har etableret sig nogen form for endegyldig orden. I den bog, som jeg har været med til at udgive for nylig, taler vi derimod hele tiden om den nye verdensorden.

Det er mere forestillingen om en amerikansk orden, man gør op med. Men det tror jeg så til gengæld er rigtigt. USA er efter den kolde krig blevet et ikon for en orden, som man er imod, uanset om man er islamist fra mellemøsten eller autonom på Nørrebro. Det er den samme figur, den samme fortælling man tænker i, det er det samme, man gør op med. Derfor er det ikke specielt mærkeligt for mig at se, at der er autonome, der

konverterer til Islam og går ind i de fundamentalistiske grupperinger.

Du mener altså ikke, at det er tale om en reel ny verdensorden, men en form for vrangbillede?

Hvis vi ser på hvordan tingene har udviklet sig efter den kolde krig, så kan man enten sige, at det ser ud som om, at vi nu kan komme ind i en periode med fremskridt, stabilitet, samarbejde globalt set, Francis Fukuyama og alt det her. Men der er også meget der tyder på, at alliancen mod Irak, fredsprocessen i mellemøsten og en række andre ting kunne gå hen og falde fra hinanden. Kigger man reelt på det, så viser det sig, at verden er meget, meget mere uigennemskuelig, at den er meget vanskelig at navigere i for stor- og supermagter.

Vi ser, at den orden, som prægede den bipolære orden under den kolde krig, bryder sammen, og at det, der kommer ud af dette sammenbrud, er et kolossalt pres på den traditionelle nationalstat; dels indefra, fra etniske, nationale grupperinger, som nu ligesom vil sprænge rammerne og dels ovenfra, fra overstatslige, overnationale samarbejdsorganisationer, der prøver at omskabe verden til en stor bazar uden toldgrænser nogen steder. Men det betyder også, at der dukker en lang række konfliktzoner og brud op, som man ikke har set tidligere, der ikke har kunnet udfolde sig, fordi man havde to magtfulde poler. Og da kan man sige, at USA bliver meget synlig, hvis man fx ser på mellemøsten. Det er USA, der

sponserer nogle af de her processer, det er USA, der har været der, det er USA, der var hovedkræften i Golfkrigen, det er USAs militær, der bliver dernede, det er USA, der insisterer på at opretholde nogle sanktioner mod Irak, det er USA everywhere. Og derfor bliver USA et ikon. De er også reelt til stede, det er klart, og har meget indflydelse, men de bliver også et ikon. De gør begge dele, kan man sige. Men når jeg vægrer mig ved at sige, at det kun er pga. amerikanernes faktiske tilstedeværelse, at problemerne er opstået, så er det fordi, at en del af de aktuelle verdenspolitiske problemer i høj grad er interne arabiske konflikter, der er blevet globaliseret. Det er de blevet, fordi den vestlige verden og USA har tilladt dem at blive det. Fx er Usama bin Ladin's angreb på World Trade Center d. 11. september – jeg føler mig overbevist om, at det er al-Qaida, der står bag – i højere grad et angreb på Saudi-Arabiens kongefamilie, end det er et angreb på USA.

Hvis man nu forestiller sig at terrorismen, som vi fx så den i tilfældet d. 11. september, er et opgør med en unilateral global orden, er der så overensstemmelse mellem terrorismens globale problematik og så den nationale identificering af konflikten, som konfliktløserne kan siges at lancere?

Det er jo klart, det er der ikke. Man må jo løse nogle af de problemer, der er i området. Lad mig prøve at uddybe. For det første: Hvorfor er

USA i Golfen? Det er de, fordi de blev inviteret derned af Saudi-Arabien. Det giver naturligvis opposition internt, imod den saudiske kongefamilie, men det skaber også en opposition mod USA. Det er lettere at samle kræfterne mod USA end imod Saudi-Arabien. I denne kamp er man ikke i gang med at bekæmpe sine egne brødre, man er i gang med at bekæmpe en ekstern, indtrængende fjende, hvilket er oplagt nok. Men USA er der simpelthen, fordi de blev inviteret derned, og de er der for at opretholde en orden, som de arabiske regimer i et eller andet omfang faktisk selv beder om. For det andet er USA der for at sikre den vestlige verdens interesse i energi, og derfor er der jo en vis *raison* i, når Usama bin Ladin og andre kritisk bemærker, at vesten er i Mellemøsten for at udnytte ressourcerne. Det er de jo. Men det sker altså i et samarbejde med de arabiske regimer – og profitten deles jo også med dem. Og så er de der formodentlig også for at opretholde den israelske stats sikkerhed. Men hvis man så har sagt de tre ting, så kan man så gøre som Usama bin Ladin og bombe dem ud. Man kan også gøre det omvendt og sige, jamen hvis det her er problemet, så har man jo også opskriften på, hvordan man kan få dem ud. Man må appellere til, at de arabiske regimer løser deres problemer på en anden måde end ved ensidigt at støtte sig til USA. Men det vil de ikke, de er diktaturer og opgiver ikke magten. Man bliver nødt til

at insistere på, at disse regimer gennemfører en politisk reformproces. Skal vi bestemme? Næh, men vi kan disengagere os. Det synes, jeg ville være udmærket. Hvis man kigger på Saudi-Arabien, så er jeg sikker på, at det er et af de mest brutale regimer, vi har i denne verden. Grunden til at vi opretholder vores støtte til dem, vores handel og alt mulig andet med dem, er, at vi har brug for dem i olie- og stabilitetssammenhænge. Det behøvede man jo ikke.

Men ville det så ikke også være oplagt, at især amerikanerne gjorde noget for at disengagere sig overfor disse regimer?

Jo, det synes jeg ville være en frygtelig god ide. Hvis man skal prøve at sige det lidt pjattet, så kunne USA jo passende bygge halvtredstusind vindmøller i hver amerikansk stat og på den måde dække sit energibehov. Så ville de ikke være særligt afhængige. USA kunne også sige, at de ikke vil benytte sig af Saudi-Arabians militærbaser. Hvis vi ser på, hvad USA rent faktisk gør i dag, det sidste halve år, så har de deres baser udenfor mellemøsten, i det tidligere Østeuropa, i Rumænien og Bulgarien. I Washington snakker man åbent om at disengagere sig fra militærbasen i Saudi-Arabien, der ellers lige er bygget færdig for milliarder af dollars. Og på det energimæssige område – ja Bush har jo ikke meget forstand på ...eller lyst til at opholde sig ved miljø, så man overvejer at lave olieboringer

i Alaska. Jeg synes, at de skulle bygge vindmøller, men ideen er den samme. Vi må gøre os mindre afhængige, og det gør de.

Der hvor jeg er uenig med Baudrillard – for det er rigtigt, at der finder en eller anden form for penetrering fra supermagtens og vestens side sted – men der, hvor Baudrillard skal suppleres, det er, at det også er de arabiske regimer, der faktisk muliggør den nuværende situation. Derfor mener jeg, at konflikten ligeså meget handler om intern orden eller uorden.

Konfliktløserne modsvarer og har modsvaret konflikten militært. Vil dette svar afstresse eller tilspidse konflikten? – og i forlængelse heraf: Såvel Bush som Bin Ladin opfatter den anden som ondskabens inkarnation. Hvad tror du forestillinger som disse betyder, hvis man ønsker at forbinde terrorisme?

Helt overordnet og abstrakt er der to scenarier, som jeg kan prøve at fortælle om. Det ene scenarie går ud på, at man efter angrebene på Washington og New York d. 11. september siger: Vi har gennem sanktioner, gennem forhandlinger, gennem diplomati forsøgt at forhindre dette angreb. Vi, dvs. amerikanerne har forhandlet med Taleban, vi har arbejdet i FN-systemet, vi har tilbudt at lave udviklingsprojekter i mellemøsten, vi har betinget os, at vi får Usama bin Ladin udleveret til retsforfølgelse i USA, fordi vi har bevis for, at han har været involveret i terrorisme i Østafrika i 1998. Men intet er sket. Efter 11.

september sagde man: ”Udlever, eller vi bomber!”. Naturligvis udleverede de ikke, og derfor bombede man. En handling jeg finder helt legitim. Den fik en legitimering, en blåstempling i både FN og NATO. Godt nok findes der ikke nogen entydig resolution i FNs sikkerhedsråd, som siger, at det er i orden at USA smider bomber i Afghanistan, men der er en række resolutioner, som man kan tolke således. Jeg synes ikke, at der var andre muligheder, end at bombe Usama bin Ladin. Men når det så er sagt, er det også vigtigt at påpege, hvad der gik forud, hvad der skete mellem d. 11. september og d. 7. oktober. Der gik nemlig en omfattende allianceopbygning forud, en lang række forhandlinger med en lang række forskellige lande i verden. Hvad skulle der ske efter bombningen? Og det er det springende punkt, hvor spørgsmålet virkelig bliver interessant for mig. Det kan følges op af politik, diplomati og økonomi, eller man kan forsætte den militære aktion.

Hvis vi går tilbage til det, som jeg tidligere omtalte som det første scenarie, så var det, hvad jeg i mit håb eller i min naivitet troede, man var i gang med i efteråret. At man, når al-Qaidas lejre var blevet ødelagt og Taleban smidt på porten, ville etablere et nyt styre i Afghanistan, lave en ny sikkerhedsorden i samarbejde med bl.a. FN, gå ind med nogle bistandsprojekter, kort sagt udnytte det ”window of opportunity”, der var for ti år siden i forbindelse med Golfkri-

gen, men som man på det tidspunkt ikke udnyttede. Det ville involvere en løsning af den israelsk-palæstinensiske konflikt, og det ville indebære en løsning af Irak-problemet. Hvorfor kan man det nu og ikke for et halvt år siden? Fordi situationen efter 11. september har betydet, at Rusland, Kina, Frankrig og USA snakker meget bedre sammen i dag i FNs sikkerhedsråd, end de gjorde for blot kort tid siden.

Det er det ene scenarie, og det vil sige, at man gennemfører den sikkerhedsorden, som blev muliggjort allerede for ti år siden, og som man nu sådan set får en ekstra chance for efter 11. september. I alt det, der skete d. 11. september, kan man godt sige, at her var faktisk en ny mulighed. Det kunne udvikle sig til noget konstruktivt.

Med George Bushs tale til kongressen i slutningen af januar, state of the union-speech, hvor han lancerer begrebet ”ondskabens akse”, peges der på det andet scenarie, at man kører Pentagon-strategien. Det vil fx betyde, at Israel-Palæstina konflikten intet har at gøre med den globale terrorisme, og at denne vil blive bekæmpet med militære midler i Afghanistan, Irak, Somalia, Yemen etc. Hvis man vælger den sidste strategi, så er jeg 100 procent sikker på, at USA kan vinde det militære slag, men de vinder ikke krigen mod terrorisme. Tværtimod skaber de et vækstgrundlag, hvor den vil blive ved med at dukke op. Og hvis ikke den kan

dukke op i USA, fordi man får et alt for godt ”homeland security defence system”, så kommer den til Europa. Danmark måske. Og det er ligesom de to strategier.

Nu må Europa – der er en senil, gammel dame, træt og forvirret – tage sig sammen og finde ud af, hvilken strategi eller orden man vil arbejde på og så få det fortalt til USA. Indtil videre kan de i Bruxelles bare side og pille bussemænd.

Alt efter hvilket billede man har af USA, om man enten har et ikonisk, som du kaldte det, eller om man har et i hvert fald forsøgsvist mere nuanceret syn på amerikansk udenrigspolitik, så må man sige, at den ene løsning af konflikten, den militære vil styrke den ikonografiske læsning af USA, hvor den anden muligvis ville kunne overføre et nyt billede af USA selv til de islamiske og autonome grupper. Meget tyder vel på, at det er den ikoniske, der denne gang får ret?

Ja.

Hvad er din holdning til eksempelvis Samuel Huntingtons beskrivelse af den nuværende, verdenshistoriske situation som en kulturenes eller civilisationernes sammenstød?

Nu skal man jo yde Huntington en vis retfærdighed, synes jeg. Den tekst, der refereres til, blev først publiceret som artikel i *Foreign Affairs* i 1993, og så kom den senere som bog i 1996. Og han har faktisk arbejdet og skre-

vet siden hen. De ting han har lavet er, for mig at se, ikke uinteressante. Jeg plejer at sige, at Huntington fik ret. Han fik ret, fordi vi fik en kulturkrig, vi fik en religionskrig, vi fik en civilisationskrig.. Nej, Gud gjorde vi ej. For hvordan kan vi definere det? Det kan vi ikke gøre som Huntington. Svagheden i bogen er, at han ikke definerer de begreber, som han bruger. Vi ved dybest set ikke, hvad det er han snakker om. Derfor mener jeg, at hans bog og hans argument ikke holder.

Det der imidlertid er interessant ved Huntington er, at han haft en gennemslagskraft i den arabiske verden, i den muslimske verden, i den asiatiske verden. Forstået på den måde, at man jo der tolker USAs og vestens fremfærd som en civilisationskamp. På den måde kan man sige, at Huntingtons spekulationer blev en selvpfyldende profeti. Hvis man læser nogle af chefideologerne fra den islamiske oppositionsbewægelse i Saudi-Arabien i dag, så er de velbelæst i europæisk filosofi og teori. De er velbelæst i amerikansk sikkerhedsteori, og de argumenterer for, at vi altså befinder os i en eller anden form for civilisationskrig. Hvis man ser, hvad Usama bin Ladin siger på de videoer, der blev vist på al-jazeera, så er der ingen tvivl om, at det han prøver at fremstille konflikten som er en civilisationskamp.

Nu er det sådan, at George Bush, hver morgen skal briefes af Condoleeza Rice, og at han, hvis han ikke

bliver det, siger noget sludder. Tror jeg nok... sådan tror jeg, at det hænger sammen. En morgen han ikke snakke med Condo, kom han til at tale om korstog. Men ellers så har han været ekstremt forsigtig. Han siger: ”Vi angriber ikke arabere, vi angriber ikke muslimer. Vi er ude efter terrorister”. Man kaster nødhjælpskasser ned til den afghanske befolkning. ”For vi er ikke ude efter jer, vi er ude efter de der banditter, Those Folks”. Hvor det for Usama bin Ladin hele tiden er vigtigt at slå fast, at ”amerikanerne er ude efter alle muslimer”. Det er ham, der vil have situationen fremstillet som en huntingtonsk kulturkamp. Og på den måde kan man sige, at Huntington alligevel fik lidt ret, fordi vi, i hvert fald set ud fra et islamistisk perspektiv, får denne konfrontation.

Bushs retorik abonnerer vel også på forestillingen om en civilisationskamp?

Det synes jeg ikke. Altså det gjorde den, da han talte om korstog, men det skulle han jo heller ikke have gjort. Det ved han også godt. Det var ikke mainstream, det var en smutter. Tværtimod gik Bush i moskeen, da pilgrimsmånedene startede.

Det er bare de ting, man opfatter som appendix og det du kalder en smutter, man opfatter som mainstream.

Jeg er simpelthen uenig. Hvem er man? Dig, mig eller Usama bin La-

din? Han har jo talt om korstog lang tid før Bushs svipser. Det er tydeligt, hvis man læser de fatvaer, han har lavet. Prøv at læs fatvaen mod jøder og kristne korsfarere fra 1998. Det er derfra retorikken kommer, om jeg så må sige. Det er derfra, man får hele metafordannelsen om, at det her er en religionskonflikt.

Der er da en reminiscens af konfrontationsretorik om ikke andet, når fx Bush bruger udtryk som ”ondskabens akse” eller når Tony Blair siger: ”eradicate this evil”

Da ontologiserer man konflikten til at handle om etik, og det er da rigtigt nok, at der ligger et værdigrundlag i sådanne udtalelser, men det behøver man nu ikke at gå helt til Washington for at finde eksempler på. Denne tilgang til problemerne er for mig at se dybt, dybt problematisk. Den er ikke konstruktiv, det er jeg enig i. Det er ikke konstruktivt at bruge metaforen ”ondskabens akse”, så begynder man at tale terroristernes sprog.

Der eksisterer indenfor Amerikansk sikkerhedspolitik en overordnet strategi om Full Spectrum Dominance, som grundlæggende omhandler det forhold, at USA skal opnå, hvad skal man sige, utvetydig, militær overmagt. Hvad er din udlægning af denne strategi, og hvad kan de globale konsekvenser af en sådan strategi siges at være?

Det er jo en målsætning man har haft siden anden verdenskrig, hvis ikke længere. Og den vil man have lang tid frem. Meget af den forsvarspolitiske

diskussion i USA gik også inden 11. september på, hvordan man kan fastholde denne overmagt. For der er ingen tvivl om, at USA militært set har totalt overherredømme. Der er ingen stater i verden, der kan matche USA hverken militært eller økonomisk. USA har efter den kolde krig i rede penge hævet deres forsvarsbudget. Der sker en nedskæring lige efter Golfkrigen, men så sker der en stigning. Europa har omvendt skåret ned. USA, og man ser det jo demonstreret i en lang række konflikter – Kosovo etc. – kan noget militært, som ingen andre kan. Diskussionen i USA går ikke på, om man skal fastholde denne situation, men hvordan. Det er her diskussionen om missilforsvaret kommer ind. Ser man på USAs forsvarskoncept efter den kolde krig, så var det et forsvarskoncept, der byggede på doktrinen om de to regionale krige, der skulle udkæmpes samtidigt, hvilket jo egentlig bare er en forsættelse af koldkrigstaktikken. Det man bliver klar over er, at tingene er meget mere komplicerede end som så, og at situationen faktisk kræver et anderledes fleksibelt og højteknologisk forsvarssystem. Hvis man opløser sin stående hær i en lang række små fleksible enheder, som drager ud til alle de regionale konflikter, så gør man sig også sårbar på hjemmefronten, og derfor opstår nødvendigheden af et missilforsvarssystem. Et moderne eller postmoderne forsvarssystem, som man tænker det i USA, består minimum af to dele, rapid deploy-

ment forces og missilforsvaret. Det giver mulighed for at lave det, som israelerne gør, altså offensivt forsvar. Altså man siger: "Irak er ved at lave en atombombe. Vi tager lige over og bomber, uden risiko for at nabolandet sender et missil retur. Vi har jo vores forsvarssystem".

Den siddende amerikanske regering satser på homeland defence. Hvis det er nødvendigt, at have soldater ude, så har man det. Men det er bedst, at de er hjemme. Her er man i modsætning til demokraterne, som mener, at USA skal ud for at demokratisere hele verden. Republikanerne vil sikre USA som den stærkeste militære magt, men helst med soldaterne hjemme.

For nu at vende tilbage til spørgsmålet, så er det jo klart, at mere samarbejde ville være ønskværdigt. Det dur ikke, at man kun har en enkelt pol. Det er præcis det, vi har lært efter den kolde krig. Det giver ikke nogen stabilitet i verden. Huntington, som vi var inde på før, skrev i 1999 en udmærket artikel i *Foreign Affairs*, der hed "The Lonely Superpower". Artiklen handler om, at USA er "the lonely superpower", den eneste tilbageværende magt, som ingen andre kan matche militært. Men en magt, der også er alene. Joseph Nye, en Harvard-professor i politologi, har netop udgivet en hel bog, der i forlængelse heraf handler om, hvorfor USA har brug for alliancer. Huntington siger: "Der kom aldrig nogen orden efter den kolde krig". Den ny

verdensorden, som i øvrigt blev proklameret af George Bush Sr. d. 11. september 1990, har aldrig indfundet sig. Det der har indfundet sig er, en supermagt konfronteret med en lang række uregerlige magtcentre. Ingen af dem kan true supermagten, men de kan lave en masse bøvl. Det billede vi bruger i vores bog, er billedet af en supertanker, der flyder rundt på et oprørt hav af massekonflikter. Ingen af dem kan få supertankeren til at gå ned, men de kan fandeme få den ud i en gevaldig bølgegang.

Hvis vi kigger lidt historisk på det, så kunne det tænkes, at en ny orden indfandt sig. Det ville ske i det øjeblik, hvor en magt, der kunne matche USA, etablerede sig. Det kunne være Europa, EU. Men Kina er nok den magt, som USA tænker på, der kan komme op om en ti til femten år og være det ny Sovjetunionen, den nye modpol. Indien er også en mulighed, og er endvidere en stat, som USA i dag prøver at få som nær alliance-partner. Men der er jo ingen, der siger, at der kommer en ny orden. Bare fordi det er sket andre gange i historien, behøver det jo ikke at gentage sig. USA kan ikke forestille sig, at de skulle være i en situation, som fx Kina er det i dag. Altså sidde og iagttagte at det ikke var i Washington, men i Beijing at beslutningerne blev taget. Hvordan undgår man den situation, det er det, der er hensigten med strategien om Full Spectrum Dominance.

Da du på et tidspunkt foretog i Idéhistoriske Forening gav du udtryk for, at vi europæere bør overtage det amerikanske fjendebillede, som siden koldkrigens endeligt hovedsagligt kredser om begrebet slyngelstater. Hvorfor bør vi det?

Jeg tror ikke, at jeg formulerede det helt på den måde. Jeg plejer at være meget omhyggelig med at undgå at tale om fjendebilleder. Jeg taler derimod om trusselsbilleder, og i den forbindelse har jeg sagt, at det er vigtigt, at vi prøver at forstå, hvad det er for et trusselsbillede USA har sat op, og som langt hen af vejen har vist sig – i hvert fald i amerikansk kontekst – at være rigtig. Så hvis jeg kan omformulere det til at sige, at USA udvikler et trusselsbillede i midten af halvfemserne, som europæerne ikke umiddelbart ville skrive under på, men som jeg i dag tror, at de nødvendigvis må eller bør skrive under på, så er det det rigtige spørgsmål. Og hvorfor så det? Jeg mener, at vi efter Sovjetunionens opløsning har en situation, hvor den reelle risiko for spredning af masseødelæggelsesvåben er meget, meget større end tidligere. Vi har en ny verdensorden, en situation, hvor en række lande tydeligvis er interesseret i at tilegne sig masseødelæggelsesvåben og udvikle missilsystemer. Vi har med globaliseringen, informations-samfundet og de nye konfliktstrukturer fået nogle netværk, som er interesseret i at gennemføre masseterrorismen, hvilket vi indtil videre har set flere eksempler på. Det billede

har USA peget på siden midten af halvfemserne. Det interesserede ikke Europa, fordi Europa basalt set ikke mente, at det var et rigtigt trusselsbillede. Det ville have været godt, hvis Europa i højere grad havde indset, at der faktisk var noget om den trussel, og at man fra europæisk side havde prøvet at bidrage til at løse den. Lad os nu tage det eksempel, som jeg synes er det mest interessante: Maseødelæggelsesvåben og spredningen af disse. Problemerne opstår med afviklingen af atomvåben-programmerne, herunder afviklingen af atomkraftværkerne i Rusland. Her har USA gået ind og hjulpet. Det kan man godt gøre uden at lave spionage. Og hvorfor skulle man så gøre det? Jo, for på denne måde kunne man få kontrol over, hvad der sker med de russiske atomspræghoveder. Hvor fanden ender de henne? Og hvor bliver det radioaktive materiale af? Der er således masser af plutonium i omløb, og det er som bekendt et ganske hæftigt materiale. Har man et rige i opløsning, så er det også svært at kontrollere infrastrukturer, økonomi m.m. Så der kunne man jo passende gå ind og lave aftaler. Et andet problem man pegede på, og som jeg ikke kender omfanget af, er problemet omkring de videnskabsfolk, som var ansat til at varetage atomvåben-programmerne. Man frygtede jo, at disse mennesker – i håbet om at drage økonomisk fordel heraf – ville træde i tjeneste hos forskellige Rogue States. Eksempelvis fandt man i forbin-

delse med efterforskningen af Aum Shinrikyu² i Japan, at der var russiske videnskabsfolk ansat. USA gav, for at forhindre denne uheldige udvikling, en række russiske forskere stipendier, så de kunne blive i Moskva. Hvad gjorde Europa i den forbindelse? Ingenting.

Så er der udviklingen i Sydasien. USA har siden midten af halvfemserne peget på store problemer i Pakistan, Sydasien, Afghanistan, Centralasien. Har virkelig prøvet at involvere sig. Hvad har Europa gjort? Ignoreret det. Det ville være oplagt, at Europa gik ind og forholdt sig til disse problemstillinger i stedet for at sige: ”Det er amerikansk paranoia”. Det passer simpelthen ikke.

Finder der fra amerikansk side ikke en identificering af slyngelstater og terrororganisationer sted? Og opererer de sidste ikke hovedsaglig med aktioner, som det kommende missilskjold ikke ville kunne forhindre?

Nej til dit første og ja til dit andet spørgsmål. Der er ikke nogen egentlig sammenhæng mellem missilskjold og terrorisme. Så dumme er de heller ikke – hverken i Pentagon eller i State Department – at de tror, at fordi man nu i USA bygger et missilskjold, så vil alle terrorister bruge raketter. De ved godt, at hovedparten af den terrorisme, der har fundet sted i USA, har fundet sted ved hjælp af andre midler. Så det er ikke her, at missilskjoldet som sådan kommer ind.

Det er omvendt rigtigt, at Rogue States er en politisk bestemmelse. Det er da et stort problem, at man definerer Iran som slyngelstat, mens man ikke definerer Saudi-Arabien som en sådan. Det er da et stort problem. Men hvad gør Europa i den sammenhæng? De følger jo bare USA. Godt nok går man ind i en ”konstruktiv dialog” med Iran, men man undlader at kritisere Saudi-Arabien. Man handler lystigt videre. Min pointe her er denne: Prøv da lige lidt at tænke seriøst over det trusselsbillede som USA opstiller. Eksemplet Irak. Det er da billigt af europæerne at sidde og sige: ”Befolkningen lider i Irak”. Så gør dog noget ved Saddam Hussein. Man skal fandeme være meget speciel venstreorienteret for at synes, at det er et fedt regime, der sidder i Bagdad, synes jeg. Vi tillader USA at gøre en masse ting, vi overlader ansvaret fuldstændigt til USA.

Hvis vi så ser på efteråret 2000, hvor der var nogle oliepriser, der røg fra godt og vel 20\$ til knap 30\$, eller var det op i nærheden af 40\$? – det husker jeg ikke rigtigt. Hvem var det så, der faredede rundt og opførte sig åndssvagt? Det var danskerne, der opmagasinerede benzin i deres carporte, franskmændene, der demonstrede etc. Hvem var det, der fik banket den oliepris ned? Det var USA, der gik ind og bad sin gode allierede Saudi-Arabien om at sprøjte noget mere olie på markedet. Og hvem åndede lettet op? Det gjorde regeringerne i Europa. Det er sim-

pelthen ikke holdbart. Hvis man vil mene noget om den politik, som USA fører i regionen, så må man altså også gå ind og tage noget ansvar, ellers er det bare pjat.

Så generelt så du gerne mere europæisk engagement?

At man gik ind og sagde: ”Vi – som europæere – har også en sikkerhedspolitisk rolle at spille, og det kan vi kun gøre, hvis vi synger i kor”. Ja, det så jeg gerne.

Det ville i så fald kræve en større føderalisering af EU?

Det ved jeg ikke. Altså EU tror jeg personligt på kunne være et udmærket forum for dette. Men det kan da godt være, at det skal være i andet regi. Der skal i hvert fald laves nogle andre beslutningsstrukturer og det bliver formentligt i EU, ellers kommer vi aldrig til at spille nogen rolle i Europa. Så bliver vi ved med at være den der gamle, senile dame, som uforstående sidder og ryster på hovedet og ikke kan fatte, hvad der sker omkring hende.

Ville det i det hele taget ikke kræve et stærkere EU?

Det ville kræve nogle stærkere beslutningsstrukturer. Prøv eksempelvis at sammenligne begivenhedernes gang i henholdsvis Kosovo og Afghanistan. I Kosovo, havde vi en NATO-aktion,

hvor USA, hver gang de skulle foretage sig noget måtte ringe til Javier Solana (NATOs generalsekretær). Solana skulle så have fat i de andre europæiske topfolk, hvorefter de så skulle sidde en nat og diskutere for så dagen efter måske at hoste op med en beslutning, som de så kunne give videre til USA. Det cirkus gider USA ikke, og derfor var beslutningsgangen under kampene i Afghanistan en anden. Aktionen blev ikke en NATO-aktion, men en USA-aktion.

Hvordan sammenholder du på den ene side dit forsvar for det amerikanske trusselsbillede og på den anden side din kritik af den vedholdende, internationale handelsblokade overfor Irak og Iran?

Hvis vi tager Iran først, og hvis vi tager USAs Iran-politik, så er jeg faktisk relativt kritisk overfor den. Jeg tror, det er rigtigt at sige, at der er kræfter i Iran, som ser deres klare magtmæssige fordel i dels at gennemføre en ganske ubehagelig indenrigspolitisk undertrykkelse af en række kræfter, dels at gennemføre smuglerhandel i regionen, dels at bruge Iran som Safe Haven for alskens balademagere, dels at udvikle masseødelæggelsesvåben og dels at sponsere terrorisme. Sådan er det i dag.

Men der er kræfter i Teheran, som er mere indstillet på dialog. Kræfter, som er indstillet på, at hvis Iran skal have en fremtid, så skal Iran tilbage i det internationale samfund. USA skal altså køre en cost benefit-analyse af

situationen og vurdere, hvad de får mest ud af. Jeg mener, at man får mest ud af, at gå i dialog med de sidste med henblik på at inddæmme de første. Hvis man derimod vælger en meget konfrontativ linie, så er det de første, der får friere spil, hvilket man ser, hvis man følger diskussionen i Teheran. Det synes jeg er en rigtig dum strategi, som – med så mange andre forhold – er begrundet i amerikansk indenrigspolitik. Men det er en helt anden historie.

I tilfældet Irak er der derimod ingen kræfter, vi kan forhandle med. Irak er i en hel anden situation end Iran. I Iran er der demokratiske kræfter, som vi kan støtte og dermed fremme en positiv proces. Det gør Europa i vid udstrækning, hvor USA hidtil har haft en anden holdning. Irak har ikke et regime, som man kan forhandle med. Man kan ganske enkelt ikke forhandle med Saddam Hussein og den siddende regering. Irak er en direkte trussel, hvilket de har demonstreret gang på gang ved at angribe Iran, Kuwait og det kurdiske mindretal. Der er ingen tvivl om, at Irak har produceret masseødelæggelsesvåben og til stadighed gør det. Et sådant styre kan man ikke acceptere. Derfor er jeg meget enig i den amerikanske holdning på dette punkt.

Hvis der er hold i at Frankrig og Rusland i midten af halvfemserne og fremefter i højere grad begynder at tale Iraks sag, fordi de har økonomiske interesser dernede, så synes jeg historien bliver rigtig ulækker. Hvis

det er tilfældet, så er det da noget, jeg vil tage meget mere afstand fra end den hårde amerikanske linie. Det er da oplagt.

Den situation, vi har i dag med sanktioner, er til gengæld fuldstændig ulidelig. Et hvert fjols kan se, at sanktionerne gavner ingen ud over Saddam Hussein og hans regime. Frem for bare at bombe løs på Bagdad, så synes jeg, at man burde opbygge en international koalition, der går sammen om ikke at lave handelssanktioner, for det dur ikke, men derimod en omfattende kontrol af, hvad det er for nogle varer, der ryger ind i Irak, og hvad de bliver brugt til. Det er jo ikke befolkningen, det skal gå ud over. Hvad der finder sted i Irak i dag er en katastrofe, og europæerne er med til, at det finder sted, fordi vi igen ikke er villige til at tænke alternativt.

USAs regering har forsøgt at gøre deres kamp mod terrorisme global. Løber man ikke hermed den risiko, at man i forsøget på at udbrede denne kamp faktisk opløser den relative konsensus, som der på internationalt plan trods alt har eksisteret om at stoppe den grænseoverskridende terrorisme?

Siden efter 11. september? Jo! I den amerikanske regering er der uenighed om, hvordan man skal gøre forskellige ting. Colin Powell (USAs udenrigsminister) opfattes traditionelt som en mere alliancebyggende figur end fx Donald Rumsfeld (USAs forsvarsminister) og pentagonfolkene, der står for den militære linie, og som

lige nu ser ud til, navnlig efter mellemøstfiaskoen³, at have the upper hand. Men det kommer helt an på, hvad USAs interesse er. Hvis USAs interesse er at styrke Homeland Defence, og de bare vil sørge for at holde skidtet udenfor USA og i øvrigt er ligeglade med, hvad der foregår ude i verden, så er det jo en mulig strategi at forfølge. Jeg tror dog ikke, at den er holdbar i det lange løb. Man skal gøre noget ved de reelle problemer. Usama bin Ladin har ikke problemer, han har sådan set penge nok; men den befolkningsgruppe, som han rekrutterer fra, har nogle problemer, og disse må løses.

Man har allerede set svagheder i den internationale alliance mod terrorisme i forbindelse med Irak og Palæstina. Hvad er dit syn især på palæstinakonflikten i forhold til de problemstillinger, vi allerede har været inde på?

USA har jo valgt at mene, at der ikke er nogen sammenhæng. Der er ikke nogen sammenhæng mellem kampen mod global terrorisme og den israelsk-palæstinensiske konflikt. Det er der måske heller ikke på kort sigt. Men det står omvendt klart for mig, at den israelsk-palæstinensiske konflikt er en konflikt, der i høj grad er motiverende for modstanden mod USA. Så jeg tror da, at hvis man skal lave en fornuftig og effektiv kamp mod den globale terrorisme, så skal man på længere sigt også finde en løsning på den israelsk-palæstinensiske konflikt.

Jeg synes selvfølgelig – det er så min holdning – at det er helt urimeligt, at USA ikke går ind og lægger et større pres på parterne for at få lagt en dæmper på den vold, der udøves fra begge sider. Selvfølgelig skal man ikke bede Israel om at trække sig ud af de besatte områder, man skal ganske enkelt forlange det.

Kan du forestille dig at EU kommer til at spille en rolle i en evt. fredsproces? USA lader jo ikke til at have det store held eller den tilstrækkelige vilje.

Det har igen noget at gøre med den indenrigspolitiske situation. Nu hvor der snart er amerikansk midtvejsvalg. Tres til halvfjerds procent af de amerikanske vælgere bakker entydigt op omkring Israel. EU kan på nuværende tidspunkt ikke spille nogen væsentlig rolle. Det er igen USA, der må trække det største læs.

Hvad så med FN?

FN? Ikke i forhold til Israel-Palæstina konflikten, det tror jeg ikke. Måske i Irak. FN har den meget store svagthed, at beslutningsprocesserne, bl.a. veto-systemet i FNs sikkerhedsråd, også her er helt utålelige. Man kan i FN ikke gøre noget, før at de fem magter i sikkerhedsrådet er enige. Man kan så sige – og det er så det jeg tidligere har sagt – at uenigheden på baggrund af 11. september måske er blevet mindre. Men fristen er kort.

Når israelsksindede skal kommentere på palæstinenserens situation, refereres der ofte til, at Arafat havde chancen for fred og selvstændighed med Baraks tilbud i Camp David. Hvad mener du om denne udlægning? Og hvori bestod tilbudet?

Ja, det sidste er jo det bedste spørgsmål, for der var ikke noget tilbud. I Camp David havde man Barak og Arafat boende i en træhytte i skovene udenfor Washington, hvor de så mødtes to gange i løbet af opholdets ti dage, og hvor Barak ved flere lejligheder gav udtryk for, at man kunne trække sig tilbage fra store dele af Vestbredden, at man muligvis ville overgive noget suverænitets over tempelpladsen til palæstinenserne. Men der var intet nedfældet på papir. Så man kan godt sige, at Barak på det mundtlige plan gik længere, end man havde forventet, at nogen israelsk leder nogensinde ville gøre. Men der var ikke noget hold i det. Der var ikke noget dokument. Så derfor vil jeg kalde det en myte, at der nogensinde var et konkret tilbud. Hvorfor kunne Arafat være så skeptisk overfor det? Hvis man ser på forløbet fra 1995 og frem – først og fremmest fra Netanyahu kommer til – så har israelerne hyppigt genforhandlet og ikke overholdt deres forpligtigelser, så hvorfor skulle de så lige pludselig stå ved deres løfter. Og når israelernes tilbud samtidigt var så luftigt, og der ikke var nogen konkret aftale på bordet, så kan man da udmærket forstå den palæstinensiske skepsis.

Derimod kom der i forbindelse med Taba-forhandlingerne et tilbud på bordet, som Arafat efter mine begreber burde have sagt ja til. Her får Arafat faktisk tilbudt 95% af Vestbredden, selvfølgelig plus Gaza, et delt Jerusalem og en kompensation til de mange flygtninge, der ikke kan vende hjem. Og det er vel den model, som det en dag nok alligevel ender med. Hvorfor sagde han nej? Det tror jeg skyldes flere ting. Bl.a. havde han på dette tidspunkt ikke har de arabiske landes opbakning. Hvis nu det saudi-arabiske forslag havde ligget på bordet den gang, så havde det været ekstremt nyttigt. Men det gjorde det ikke. Samtidigt kunne han også være dybt usikker på, hvad der egentlig lå i tilbudet. Kunne Barak egentlig få det igennem i Knesset, hvis Arafat sagde ja til det? Var der nogen garantier for tilbudet? Endelig så tror jeg, at palæstinenserne – sammen med en række danske mellemøstekspertter – fejlagtigt forestillede sig, at Bushs nye regering ville være mere Palæstina-venlig, end Clinton-regeringen havde været det.

Men når man hører israelerne sige, at de i Camp David gav Arafat et godt tilbud, som han afviste, og at han derfor ikke vil freden, så er det ren israelsk propaganda. Det må jeg ikke sige for Arne Melchior, men det må han jo selv om.

Har begivenhederne d. 11. september fostret et grundlæggende nyt trusselsscenarie?

Nej. I modsætning til så mange andre, så mener jeg ikke, at trusselsbilledet har ændret sig efter 11. september. Er truslen blevet anderledes? Næh. Opfattelsen af truslen er blevet anderledes, det er det eneste.

Så al denne her snak om en ny verdensorden, det er mest snak.

Hvis man taler om en ny verdensorden efter 11. september, så taler man om en ny sikkerhedspolitisk orden, og det er sådan set fair nok. Men det er snak i den forstand, at truslen dybest set er den samme. USA kører videre for højt tempo derfra, hvor de er startet. Europa sidder tilbage med nogle gevaldige hangovers og skal prøve at finde ud af, hvad det betyder, at de har aktiveret artikel fem i NATO-pagten og skal nu finde ud af hvordan kan de komme ind og påvirke USA i kampen mod den globale terrorisme.

Så du er ikke enig med Niels Haugsgaard i, at d. 11. september forandrede verden sig, men da Afghanistan blev bombet, lignede alt sig selv igen?

Nej, men jeg kan sagtens se, hvad han mener.

Relevant litteratur:

Andersen, Lars Erslev (1997): *Muslimske fundamentalister. Militante muslimer i Mellemøsten*. København: DUPI.

Andersen, Lars Erslev & Aagaard, Jan (2002): *Den afghanske forbindelse. Afghanistanveteraner, al-Qaida netværk og den globale terrorisme*. København: Mellemfolkeligt Samvirke.

Andersen, Lars Erslev (2002): ”Asymmetrisk krig, ny terrorisme og den postmoderne verdens(u)orden”, in *Militært Tidsskrift* – årgang 131, nr. 1.

Baudrillard, Jean (2002): *L'esprit du terrorisme*. Paris : Gallilée.

Huntington, Samuel P. (1996): *The Clash of Civilizations*. New York: Simon & Shuster.

Huntington, Samuel P. (1999): ”The Lonely Superpower”, in *Foreign Affairs* – March/April.

Nye Jr., Joseph S. (2002): *The Paradox of American Power. Why the World's only Superpower can't go it alone*. Oxford: Oxford University Press.

Pillar, Paul R. (2001): *Terrorism and U. S. Foreign Policy*. Washington, DC: Brookings Institution Press.

Noter

¹ Bogen er siden dette interview blev lavet i foråret 2002 udkommet i en dansk udgave: Jean Baudrillard, *Terrorismens ånd*, Tiderne skifter, København, 2002.

² En japansk terrororganisation, der i 1995 spredte giftgas i Tokyos undergrund. Oversat betyder organisationens navn ”den højeste sandhed”.

³ Hermed hentydes til Colin Powells mislykkede forsøg på at bringe den israelsk-palæstinensiske konflikt til ophør i det tidlige forår 2002.

Lars Erslev Andersen, lektor,
Center for Mellemøststudier